

M. PERFILJEV: **Neuvostodemokratia ja porvarillinen »sovetologia»**. Kustannusliike Edistys. Moskova 1971.

Neuvostoliittolainen länsimaisen sovjetologian kritiikki, joka viime vuosina on jatkuvasti laajentunut ja tarkentunut, on pysynyt suomalaiselle yleisölle tuntemattomana. Venäjän kielestä suomennettu M. Perfiljevin teos »Neuvostodemokratia ja porvarillinen 'sovetologia'» onkin tätä taustaa vasten luokiteltava tarpeellisten kirjojen joukkoon. Teoksen keskeisin anti on länsimaisen sovjetologian metodologin kritiikki.

Perfiljevin länsimaisen tutkimuksen arvostelu alkaa seuraavalla toteamuksella: »Porvariston ideologit keinottelevat usein Neuvostoliiton rakennustyön vaikeuksilla ja puutteilla. He kuvaavat nuo vaikeudet ja puutteet absoluuteiksi, yrittävät uskotella lukijoilleen, etteivät kyseiset ilmiöt ole poistettavissa neuvostoyhteiskunnan oloissa.» (Perfiljev, s 5).

Tässä karakterisoinnissa Perfiljev osuu sikäli oikeaan, että länsimaisen Neuvostoliiton tutkimuksen kohteiden valinnassa on selvää suuntautumista juuri epäkohtien, puutteiden ja vaikeuksien tarkasteluun. Lokakuun valankumouksesta lähtien on analysoitu puutteita ja eskatologisen odotuksen vallassa ennakoitu neuvostojärjestelmän luhistumista. Tällainen tarkastelutapa, jossa omat ennakkoluulot ja odotukset puetaan tieteelliseen asuun, ei ole tietenkään puolusteltavissa. Yhtä keho analyysitapa on kuitenkin absolutisoida neuvostojärjestelmän hyvät puolet, mutta tähän länsimaiset sovjetologit tuskin syllistyvätäkään.

Perfiljevin edellä mainitussa toteamuksessa paljastuu myös tärkeä länsimaista tutkimusta ja marxilaista analyysiä erottava metodologinen periaate. Länsimaisille tutkimuksille on ollut (parhaassa tapauksessa) tyypillistä tarkastella, mitä on neuvostotodellisuus, kun taas marxismin mukaan olennainen on kysymys, mitä mahdollisuuksia on muuttaa tätä todellisuutta.

Tämä perusteema toistuu Perfiljevin teoksen eri jaksoissa ja eri asioiden tarkastelun yhteydessä (NKP, ammattiliitot, neuvostovaltio jne.).

Tyypillistä Perfiljevin argumentaatiota on esim. seuraavan tyyppinen todistelu: porvarilliset tutkijat ovat todenneet, että Neuvostoliitossa on kapitalismista johtuneita piintyneitä tapoja ja tottumuksia. Hyvä on. Mutta olen-naista onkin, että »parasitismien hävittämiseen liittyvät vaikeudet ovat voitettavissa sosialistisen järjestelmän puitteissa» (Perfiljev, s. 198).

Samaan tapaan neuvostoteoreetikko tarkastelee myös vallan ja moraalien merkitystä neuvostoyhteiskunnassa. Hän syyttää länsimaisia sovjetologeja vallan ja erityisesti sen väärinkäytön asettamisesta absoluutiksi (Perfiljev, s. 18). Tässä Perfiljev osuu sovjetologian teoreettisesti arimpaan kohtaan. Länsimaisissa analyyseissä on suorastaan kouristuksenomaisesti takerrettu poliittisen vallan kysymyksiin: kuka istuu missäkin järjestyksessä siinä ja siinä tilaisuudessa, kuka puhuu, kirjoittaa jne. Ja johtopäätöksensä tällaisesta analyysistä on siten pyritty redusoimaan kaikki poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinenkin käyttäytyminen Kremlin johtajien juonista johtuvaksi! Tällainen tarkastelutapa tulee entistä arvokkavammaksi, jos huomioidaan, että länsimaisia poliittisia järjestelmiä samanaikaisesti analysoidaan yleensä yhteisysteoreettisin käsittein (*Parsons, Almond, Easton*).

Perfiljev kohdistaa länsimaiseen sovjetologiaan myös kolme toisen tyyppistä metodologista huomautusta. Nämä ovat epähistoriallisuus, dialektisen tarkastelutavan puute ja ulkopuolisen havainnoinnin subjektiivisuus.

Syyte historiallisen tarkastelutavan puuttumisesta länsimaisessa sovjetologiassa on osittain oikeutettu, osittain ei. Amerikkalaista Neuvostoliiton tutkimusta on tosin vaivannut pitäytyminen päivänkohtaisiin kysymyksiin, mutta samanlaista suuntautumista ei ole havaittavissa yhtä voimakkaana englantilaisessa, ranskalaisessa tai vaikkapa länsisaksalaisessa tutkimuksessa. Syyte epähistoriallisuudesta voi kohdistua myös itse länsimaisiin historiankäsitteisiin ja siihen tapaan, jolla sovjetologit ovat Neuvostoliiton historiaa käsitelleet. Tiettyjen seikkojen absoluutisoiminen »järjestelmän olennaisuuksiksi» ja näiden »olennaisuuksien» historiallinen tarkastelu poikkeaa epäilemättä marxilaisesta dialektisesta historianfilosofisesta näkemyksestä.

Dialektisen tarkastelutavan puutetta Perfiljev pitää länsimaisen Neuvostoliiton tutkimuksen keskeisenä puutteena. Sovjetologit ovat kyllä havainneet Neuvostoliitossa vallitsevat kaikki mahdolliset ja mahdollottomatkin puutteet. Toisaalta jotkut ovat antautuneet jopa kommunistisen moraalien ja marxilais-leniniläisen ideologiankin tarkasteluun. Mutta hyvin harva (Perfiljev antaa ymmärtää ettei kukaan) on älynnyt yhdistää nämä kaksi komponenttia, tarkastella kysymystä dialektisesti. Perfiljev päätyykin seuraavaan arvioon:

»Porvariston ideologit muuttavat olemassaolevat ristiriidat absoluuteiksi, tarkastelevat niitä irrallisina historiallisesta kehityksestä ja esittävät sillä tavoin ristiriidan näennäisesti ratkaisemattomaksi. Mutta mikäli vastakkaisia puolia tarkastellaan toisistaan irrallisina, silloin menettää kaiken merkityksensä myös niiden välinen taistelu. Edelleen, mikäli ristiriitaa tarkastellaan irrallisena historiallisesta kehityksestä, ts. irrallisena sen puolien ja yhteyden ja taistelun genesiksestä, silloin on tarpeetonta puhua myös sen ratkaisemisen luonteesta.» (Perfiljev, s. 237).

Marxilais-leniniläistä sanastoa tuntematon saattaa ihmetellä Perfiljevin juhlallista puhetta »taistelusta» ja »taistelun genesiksestä». Luonnollisin käänös taistelulle lienee varsin proosallinen ilmaus vuorovaikutus. Tällöin vaatimus dialektisestä tarkastelutavasta tarkoittaa vain sitä, että ilmiötä pitää tarkastella jatkuvan vuorovaikutuksen ja muutoksen tilassa.

Länsimaisen tutkimuksen »subjektiivisuus» ja »ulkokohtaisuus» on yksi Perfiljeviä ärsyttävä metodologinen heikkous. Niinpä hän pyrkii kumoamaan erään teoreetikon tuloksia seuraavalla tavalla:

»Vaikutelmat, joihin Juviler viittaa, eivät ole todenperäisiä porvarillisenkaan empiirisen sosiologian kannalta katsottuna. Näin siksi, koska tutkija ei kuulu tässä tapauksessa ryhmään, jonka käyttäytymistä hän tarkkailee (ns. isoitu-nut, ulkopuolinen tarkkailu on äärimmäisen subjektiivista).»

Jos edellä Perfiljevin kritiikki onkin ollut periaatteessa oikeaan osuvaa, niin Juvilerin »kumoaminen» tapahtuu hieman kummallisella tavalla. Perfiljev ikäänkuin asettuu porvarillisen empiirisen sosiologian kannalle ja »kumoaa» täältä käsin sovjetologiparkamme tulokset. Missä mielessä tällä »porvarillisella kritiikillä» on marxilais-leniniläinen luonne jää avoimeksi. Lisäksi Perfiljevin kuvitelma empiirisestä porvarillisesta sosiologiasta osallistuvaa havainnointia harrastavana ja ymmärtävänä (verstehen) tieteenä on vähintäänkin perusteton.

Perfiljevin länsimaisen sovjetologian kritiikki sisältää mielenkiintoisia oivalluksia, mutta myös selviä yksinkertaistuksia ja virhetulkintoja. »*The American Political Science Review*» aikakauslehteä pidetään samanlaisena antikommunismien pesäkkeenä kuin sovjetologista

»*The Russian Review*» lehteä (s. 5), länsimaisen tutkimuksen ainoana funktiona nähdään neuvostodemokratian mustaaminen jne. Perfiljevin tarkoituksena on epäilemättä upottaa kaikki sovjetologit samaan antikommunismiin ja neuvostovastaisuuden suohon, eikä hän tällöin pysty näkemään eri koulukuntien välisiä olennaisia eroja. Mutta jo pinnallinenkin tutustuminen ns. totalitaristisesta mallista käytyyn keskusteluun osoittaa, että Neuvostoliiton tutkijat ovat jakautuneet kahteen toisiaan hylkivään koulukuntaan. Totalitaristisen mallin kannattajat ovat niitä, jotka edelleen kantavat korkealla antikommunismien lippua ja joihin Perfiljevin kritiikki kärkevimmillään kohdistuu. Mutta varsin suuri on myös totalitaristisen lähestymistavan hylkäävien tutkijoiden joukko, jota Perfiljevin kritiikki ei tavoita.

Ilmari Susiluoto